

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Õiguse instituut

Kristjan Kokk

Parempopulismi tõus peavoolupoliitikasse Euroopas

Bakalaureusetöö

Õppekava RAHVUSVAHELISED SUHTED

Juhendaja: Peeter Mürsepp, PhD

Tallinn 2021

Deklareerin, et olen koostanud lõputöö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 8471 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Kristjan Kokk

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 113308TASB

Üliõpilase e-posti aadress: kristjanck@gmail.com

Juhendaja: Peeter Mürsepp, PhD

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

Lühendite loetelu	4
LÜHIKOKKUVÕTE.....	5
SISSEJUHATUS	6
1. Parempopulismi võidukäik Euroopas	8
1.1. Parempopulistlikud ja paremäärmuslikud maailmavaated	8
1.2. Parempopulistlike parteide staatus poliitikas	12
1.3. Ühtsed parempopulistlikud parteid Euroopas.....	14
1.4. Parempopulismi normaliseerumine ühiskonnas	15
1.5. Parempopulism Eestis.....	17
2. Parempopulismi edu põhjused.....	21
2.1. Euroskeptitsism	21
2.2. Globaalne finantskriis.....	23
2.3. Immigratsioon ja integratsioon Euroopas.....	24
2.4. Hirm põgenike ja immigrantide ehk „teistsuguste“ vastu	26
2.5. COVID – 19 mõju	27
3. Kuidas parempopulismi kiiret levikut ühiskonnas pidurdada?.....	30
3.1. Parempopuliste tuleb võtta tõsiselt	30
3.2. Ühiskonda on vaja kaasata paremini igapäevapoliitikasse.....	31
KOKKUVÕTE	33
SUMMARY.....	35
RIGHT-WING POPULISM BECOMING A NORMAL PHENOMENON IN EUROPEAN MAINSTREAM POLITICS.....	35
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	37
Lisad	41
Lisa 1. Lihtlitsents	41

Lühendite loetelu

AfD – Alternatiiv Saksamaale (*Alternative für Deutschland*)

BJP – India Rahvapartei (*Bharatiya Janata Party*)

ECR – Euroopa Konservatiivid ja Reformistid (*European Conservatives and Reformists*)

EKRE – Eesti Konservatiivne Rahvaerakond

ENF – Rahvaste ja Vabaduste Euroopa (*Europe of Nations and Freedom*)

Fidesz – Ungari kodanike Partei (*Magyar Polgári Szövetség*)

FN – Prantsusmaa Rahvusrinne (*Front National*)

FPÖ – Austria Vabaduspartei (*Freiheitliche Partei Österreichs*)

ID – Identiteet ja Demokraatia (*Identity and Democracy*)

Jobbik – Liikumine parema Ungari nimel (*Jobbik Magyarországért Mozgalom*)

KKK – Ameerika rassistlik organisatsioon (*Klu Klux Klan*)

Likud – Iisraeli Rahvusliberaalid (*HaLikud*)

LN – Itaalia Põhjaliiga (*Lega Nord*)

PiS – Poola Õigus ja Õiglus (*Prawo i Sprawiedliwość*)

SAPTK – SA Perekonna ja Traditsiooni Kaitseks

SD – Rootsi Demokraadid (*Sverigedemokraterna*)

SVP – Šveitsi Rahvapartei (*Schweizerische Volkspartei*)

UKIP – Suurbritannia Iseseisvuspartei (*UK Independence Party*)

Vapsid – Eesti Vabadussõjalased

VB – Flaami natsionalistlik partei (*Vlaams Belang*)

XA – Kreeka Kuldne Koidik (*Chrysi Avgi*)

LÜHIKOKKUVÕTE

20. sajandi lõpust saadik on Euroopa näinud väga edukat parempopulistlikut liikumist. Viimaste aastakümnete sündmused on teinud sellest liikumisest paljuski Euroopas põhimõtteliselt peavoolupoliitika. Sellele kõigele on väga palju kaasa aidanud neoliberalism ja infotehnoloogia massiivne areng ning info üleküllus. Parempopulistlikud parteid oskavad väga hästi ära kasutada meediakanaleid ja info üleküllust hirmu, paanika ja segaduse külvamiseks.

Eriti edukas on parempopulistlik maailmavaade kriiside ajal. Näiteks 2008. aasta finantskriis, erinevad terrorirünnakud lähiajaloost, 2015. aasta immigratsioonikriis ja käesolev pandeemia. Kõik need sündmused on pakkunud platvormi, mille najal õnnestada nende silmis Euroopa Liidu tehnokraatlist ja eliidipõhist valitsemist, selle kõikuma löödud ühtsust ja solidaarsust. Parempoolsetes populistlikes maailmavaadetes on väga tavaline euroskeptitsism ja suveräänsuse suurendamine asukohariigis.

Kaua on olnud löögi all Euroopa Liidu ühtsus ja integratsioon, mis pole parempopulistide arust oma ülesannetega hakkama saanud. Kriisides tegutsemine ja nende tagajärgedel võib täheldada kasvavat umbusaldust ja pahameelt Euroopa Liidu suhtes, mida peetakse väga rahvakaugeks ning läbipaistmatuks organiks. Pole harv juhus, et parempopulistid ja nende järgijad on skeptilised Euroopa Liidu suhtes ning soovivad seda reformeerida nõnda, et tegemist oleks rohkem ühiskonnalähedasema organisatsiooniga.

Antud töö eesmärk on uurida, kas parempopulistid on tõusnud peavoolupoliitikaks Euroopas. Vaatlen lähemalt parempopulistlike parteide peamiseid edu põhjuseid ning kuidas neid oskuslikult enda kasuks tööle rakendatakse. Kõige lõpuks arutlen, kuidas võiks parempopulismi hoogustumist Euroopas pidurdada ning äratada rahvas taas usaldus ja usk Euroopa Liidu ühtsuse, selle poliitika ja integratsiooni vastu.

Võtmesõnad: parempopulism, immigratsioonikriis, integratsioon, euroskeptitsism, finantskriis, Covid – 19 pandeemia

SISSEJUHATUS

Töö eesmärk on uurida lähemalt, kuidas on saanud oma võidukäigule hoo sisse parempopulistlikud parteid üle Euroopa. Paljuski võib seda seletada üldsuse kasvava pahameele ja usaldamatusega olemasoleva eliidi ja valitsuste vastu, traditsiooniliste pereväärtuste tuhmumisega ja ultraliberlaasete maailmavaadete omaksvõtmisega ühiskonnas. Peamine põhjus tundub olevat ennekõike Euroopa Liidu kaugenemine ühiskonnast. Poliitikaga tegelemine riikdeüleses organisatsioonis on liiga läbipaistmatu ja rahvakauge, mistõttu rahvas tunneb, et seda ei tehta enam nende jaoks. Seda on märganud populistid, kes seda endi kasuks suurepäraselt ära oskavad kasutada. Euroopa ühiskonnas võib täheldada sotsiaalset lõhenemist ning pärast viimast finantskriisi maailmas on see ainult kasvanud. Seetõttu on osa rahvast, kes on nii-öelda kaotajate poolel, kaotanud usu Euroopa Liitu ja tolle hüvedesse, mis peaks olema Euroopa Liidu kodanikele võimaldatud. Vaatlen käesolevas töös põhilisi põhjuseid, mis on parempopulistide jaoks niivõrd edukad olnud.

Uurin lähemalt, kuidas on olnud viimastel aastatel valimised nõnda edukad just parempopulistide jaoks, kui edukad on nad oma kodukoha riigis ja Euroopa Parlamendis. Lisaks uurin missuguseid võimuleere luuakse ning kas tegemist on üha enam kasvava ja arvestatava jõuga Euroopa Parlamendis. Töö käigus üritan selgusele jõuda, kas antud nähtuse tagamaid võib põhjendada rahulolematusega Euroopa Liidu suhtes ja seal viljeletava poliitikaga ning erinevate kriisidega, mis on viimastel aastakümnetel Euroopat ja maailma räsinnud.

Euroopa ühiskond on muutunud järjest rahulolematuks traditsionaalsete peavooluparteide suhtes ja lootusrikkalt on hakatud vaatama parempopulismi poole, mis võiks ühiskonna halvimast päästa. Ennekõike peavad populistid end töölisrahva kaitsjateks ning lubatakse seista selle eest, et ühiskonnas tekkinud ebavõrdsus ja muud lahkeliidid saavad tänu karmimale käele lahendatud. Euroopa Liidu tehnokraatiline, kohati läbipaistmatu poliitika on tavakodaniku jaoks väga keeruline. Mistõttu valitsemismehhanismid on muutunud liialt rahvakaugeks. Seetõttu soovib rahvas näha muutust. Muutuseid, mida on välja pakkunud just parempopulistid.

Käesoleva töö eesmärgiks leida vastus järgnevatele küsimustele:

1. Kas parempopulistlik maailmavaade on muutumas uueks peavooluks poliitikas?
2. Mis on parempopulismi peamised edu põhjused Euroopas?
3. Mida saab ette võtta, et taaselustada usk traditsioonilistesse parteidesse ja Euroopa Liidu ühtsesse poliitikasse

Töö uurimusülesanded on järgmised:

1. Vaadelda parempoolsete parteide edulugu viimastel aastakümnetel ning välja selgitada, kas parempopulistlike parteid on tõusnud peavoolupoliitikasse mida on võimalik veel pidurdada;
2. Välja selgitada, kuidas käesoleva lähiajaloo kriisid ja sündmused võiksid olla parempopulistide edu põhjused;

Töös kasutatav kvalitatiivne tekstide analüüs keskendub artiklite, raamatute ja intervjuude analüüsimisele, et tihendada analüüsitud materjali ja tõlgendada antud sotsiaalset nähtust ning selle protsessi ühiskonnas. Vaatlen lähemalt, kuidas on parempopulistlikud parteid vastu võetud ühiskonnas nõnda edukalt. Lisaks võtan vaatluse alla peamised põhjused, mis on taganud parempopulistidele suure edu ning proovin välja selgitada, kuidas harilikel peavooluparteidel, peamiselt sotsiaaldemokraatidel ja liberaalsetel parteidel, oleks veel võimalust tekkinud olukorda kontrolli alla saada.

Töö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis uurin parempopulistlike parteide edukust Euroopas üldiselt. Toon välja peamised ideed ja põhjused, miks antud nihkumine poliitmaastikul aset on leidnud. Vaatlen parempopulistide tegemisi kohalikul ja Euroopa Liidu tasandil ning proovin välja selgitada, kas tegemist on tänseks päevaks peavoolupoliitikaga ühiskonnas. Töö teises osas lahkkan parempopulistide peamisi edu põhjuseid, milleks on erinevad kriisid, sotsiaalne ebavõrdsus, hirm põgenike ees jne. Vaatlen lähemalt, kuidas need põhjused on toonud niivõrd palju edu ja populaarsust valijate hulgas ning kuidas neid põhjuseid meisterliku oskusega osatakse enda kasuks tööle rakendada. Töö kolmandas osas arutlen mõningate variantide üle, mida saaks Euroopa Liit ja riigid eraldi ette võtta, et parempopulismi normaliseerumist pidurdada. Analüüsin variante, mida peaks parempopulistide vastasleer tegema, et endid rohkem tagasi ühiskonda tuua ja olla aktuaalsemad. Arutlen võimalike punktide üle, mis võiks aidata kaasa ühiskonnas tekkinud Euroopa Liidu ja laiemalt poliitkute, kui eliidi, vastumeelsuse pidurdamisele.

1. Parempopulismi võidukäik Euroopas

Käoesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida poliitmaastikul toimunud parempopulismi edukäiku. Millised on peamised põhjused, mis on aidanud kaasa taolisele edule? Parempopulistid on oma sõnul siin, et päästa rahvas, peamiselt töölisklass võimu- ja rahaahne eliidi käest. Kaitsta rahvast teiste, kultuuriliselt erinevate ja kuritahtlike immigrantide eest, kes ei jaga nendega samu väärtusi. Parempopulismi edu väljendab endas paljuski rahva appikarjet millegi muu järele, sest rahvas on mures enda ja oma laste tuleviku pärast ning üldise sotsiaalse allakäigu pärast Euroopas. Gloabliseerumise tagajärel tekkinud lõhe „võitjate ja kaotajate“ vahel aina kasvab ning rahvas on pöördunud parempopulistide poole, et leida neis oma päästja. Parempopulistid ise peavadki endid tavalise ehk hea rahva kaitsjateks kõige halva eest.

1.1. Parempopulistlikud ja paremäärmuslikud maailmavaated

Antud poliitilised vaated ei ole oma olemuselt mitte midagi uut, need on olnud meie ühiskonnas ja poolitakas aastakümneid. Parempopulismi näol on tegemist väga laia mõiste ja ideoloogiaga, mis seob endasse parempoolsed poliitilised väärtused ja populistliku retoorika. Läbivaks teemaks on tavaline rahvas versus eliit ja suveräänsuse suurendamine asukohariigis. Parempopulismil ei ole nii jäika ja põhjanevat joont nagu võib näha paremäärmuslikes vaadetes. Pigem on tegemist ideoloogiga, mis pakub segunenud komplekti erinevatest tõekspidamistest, hoiakutest ja instrumentidest. Populistidele paremal meeldib end siduda rahvuslikkusega ja nativismiga. Selle eesmärk on kõnetada ja aktiveerida võimalikult palju vastuolulisi inimesi, kes võiks neile oma hääle anda. Parempopulistide missiooniks on poliitka muutmine rahvalähedasemaks ja selle lihtsustamine, mis läbi suhestuvad nad rahvaga ning on näiliselt samas situatsioonis ning mõistavad neid. Parempopulism on nähtus, millele meeldib väga suhestuda rahvaga ja jätta neile mulje, nagu koos võideldakse pahatahtliku eliidi vastu, kelleks on olemasolev võimuliit, Euroopa Liit või hoopiski immigrandid (Wodak, Khosravini, Mral 2013, 20). Parempopulistid on oma eesmärgi väga edukalt täitnud ning viimastel kümnenditel on neid saatnud nii Euroopas kui mujal maailmas enneolematu edu. Paljud valijad on leidnud parempopulistides väljundi isiklike ja ühiskondlike probleemide lahendamiseks, mis on kasvanud koos ühiskonna lõhestumisega.

Paremäärmuslik ideoloogia figureerib tugevalt poliitikas, kuid enamasti ükski erakond ennast paremäärmuslikuks sildistada ei taha. Paremäärmusliku spektri on ühiskonna jaoks ära rikkunud erinevad grupeeringud, kelle käekirja iseloomustab vägivald, viha õhutamine, rassism, sallimatus, ülim ksenofoobia ja fašism, mis on parempoolse spektri kõige äärmuslikumad tunnused. Lisaks sellele peavad paremäärmuslased ebavõrdsust normaalseks nähtuseks riigis ja ühiskonnas, kuna kõik inimesed ei saagi olla võrdsed. Paremäärmuslust iseloomustab püüd elitarsimi poole, mida erinevad grupeeringud tõlgendavad isemoodi. Mõned peavad monarhiat ja vereliini ainuõigeks eliidi tunnuseks, teised peavad selleks rassi ja nahavärvi, kolmandad peavad kõige ülimaks piiblit ja jumalat. Fašistlikud paremäärmuslikud parteid eitavad demokraatiat ning peavad riiki eetiliseks ja orgaaniliseks ühenduseks, millele kõik kodanikud peavad alluma ja lojaalsed olema ilma igasugu vastupanuta (Mudde 2019, 25). Vaadates paremäärmusliku ideoloogia kõige ekstreemsemaid tunnusjooni on kerge mõista, miks enamjaolt ükski partei ennast paremäärmuslikuks ühenduseks ei pea. Lisaks sellele, et raske on oma kõige utoopilisemaid ideesid selgeks teha valijatele, on veelgi raskem luua töötavat koalitsiooni nii riigi tasandil kui Euroopa Liidus. Mistõttu on parempopulism ja selle mõnevõrra leebemad tõekspidamised väga hästi vastu võetud endistes paremäärmuslikes parteides.

Parempopulistide ja paremäärmuslaste suurimaks erinevuseks võib pidada seda, kuidas suhtutakse demokraatiasse ning valitsemisstruktuuridesse. Kui paremäärmuslikud parteid ei tunnista demokraatiat ega enamuse võimu, siis parempopulistlikud parteid tunnistavad seda. Küll aga tahaksid nad teha mõned fundamentaalsed muudatused demokraatias ja selle liberaalsuses, nagu näiteks: vähemuste õigused, võimude lahusus ja õigussüsteem. Neid kõiki ühendab aga kalduvus autoritaarsusele, marurahvuslusele ning euroskeptitsismile (McDonnel, Werner 2019, 22). Seega tuleks suhtuda antud paremäärmuslikesse parteidesse ettevaatlikult. Aeg on näidanud, et need muutuvad tõepoolest väga autoritaarseks, püüdes enda kätte haarata võimalikult palju võimu, olles sedasi tegelikult ohuks liberaalsetele väärtustele ja demokraatiale.

Lisaks sellele heidab halba varju paremäärmuslastele Saksamaa sünge statistika 2020. aastast, kus pandeemiast hoolimata suudeti paremäärmuslaste poolt ellu viia rekordilised 23 064 kuritegu, mis moodustasid enam kui poole poliitiliselt motiveeritud kuritegudest. Tegemist on kõrgeima näitajaga 2001. aastast alates, mil hakati antud statistikat koguma. Kõige võikamad näitajad antud statistikast on 11 mõrva ja 13 mõrvakatset, millest suur enamus olevat toime pandud paremäärmuslikel põhjustel. Saksamaa kohalik parempopulistlik partei Alternatiiv Saksamaale

(AfD) proovib küll väita, et tegemist on sisserännanud immigrantide näol toime pandud antisemiitlike kuritegudega, kuid antud väidetel puuduvad faktid ja tõepõhi. Fakt on see, et Saksamaal on tõusnud järsult antisemitism ja võõraviha ning antud sündmuste põhjal peab Saksamaa siseminister Horst Seehofer paremäärmuslust riigi suurimaks vaenlaseks (Gehrke 2021). Sellised sündmused ja statistika on selgeks märgiks ohule, mida kujutab endast paremäärmuslus demokraatiale ja vabadusele Euroopas. Muidugi süüdistavad parempopulistid sellises statistikas Saksamaa immigratsioonipoliitikat ja immigrantide integreerimist ühiskonda. Ekstreemsel paremäärmuslusel ei tohiks olla kohta tänapäevases ühiskonnas ja poliitikas, kuna see õhutab vaenu ning vägivalda.

Siiani võib siin-seal näha endiselt märke natsionalismist, rassismist ja fašismist. Pahatihti on seal tegutsemas vägivaldsed ja vaenu õhutavad grupeeringud, kelle eesmärgiks on näiteks Euroopas ja Põhja-Ameerikas valge rassi jätkusuutlikus ja ülemvõim. Sarnaseid vaateid ja eesmärke võib näha küll tänapäevastes paremäärmuslikes parteides, aga neid ideesid viiakse ellu tsiviliseeritud viisil. Enamasti on valitsustesse pürginud parteid siiski parempopulistlikud ja mitte paremäärmuslikud, kuna see tagab parema populaarsuse ja vastuvõtu ühiskonnas. Mõned äärmuslikud grupeeringud on näiteks Klu Klux Klan (KKK), Odini sõdalased, jalgpalli ultrad Kesk- ja Ida-Euroopas, kes on tuntud äärmusliku rassiviha pärast, 1987. aastal Ian Stuart Donaldsoni poolt loodud neonatside grupeering Veri ja Au (*Blood & Honor*), mis kasutab enda propagandas natsisümbolikat (Mudde 2019, 116). Tänapäevastest parteidest võib esile tõsta äärmuslikkuse poolest Iisraeli Rahvusliberaalid (Likud), kes sooviks näha oma territooriumil ainult juute ning ei varja oma rahulolematust moslemite vastu. Kreeka Kuldne Koidik (XA), mida peetakse isegi neonatsilikuks või fašistlikuks parteiks. India Rahva Partei (BJP), mis on suurim partei maailmas liikmete arvult ning nende eesmärgiks on tõupuhas Hindude India (*Ibid.*, 51).

Oma kuulsuseminutid leidis ülemaailmsel areenil Eesti, kui tollane EKRE aseesimees Martin Helme sõnas pärast Rootsis aset leidnud mässu, mis toimus 2013. aasta maikuu. Mille käigus süüdati autosid, rüüstati kohalikke ärisid, koole, raamatukogusid ja isegi politseijaoskonda. Mässu põhjusteks võib lugeda majanduslikku ebavõrdsust, takerdunud integreerumist ühiskonda ja üleüldist ebavõrdsust, mis valitseb immigrantide ja kohalike vahel. Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) sõnul on arenenud maadest näinud Rootsi kõige suuremat lõhenemist ühiskonnas 25 aasta jooksul (Evans 2013). Mässu ja immigrante silmas pidades lausus Martin Helme järgmist: „Meie immigratsioonipoliitikas peaks olema üks lihtne reegel: kui on must, siis näita ust“ ning lisas veel: „Ma tahan, et Eesti oleks valge riik“ (Teder 2013). Veel

mõnikümmend aastat tagasi oleks toonud sellised sõnavõetud tõsiseid tagajärgi, kuid tänu suurepärasele lobitööle, üha paremini struktureeritud organisatsioonidele, meediakajastusele ja hirmule teadmatuse ees, on saanud säärastest parteidest ja vaadetest uus normaalsus. Pole enam harv juhus, kui selliseid parteisid leiab koalitsioonidest üle terve maailma, rääkimata Euroopast (Molloy 2019). Hulk valijad on ilmselgelt tüdinanud globaliseerumisest ja kasvavast poliitkorrektsusest kogu maailmas, mis viitab ühiskonna radikaliseerumisele. Lisaks aitavad sellised juhtumid populistidel külvata hirmu immigrantide ees kolmandatest riikidest.

Vaatamata sellele, et tänased parempopulistlikud parteid ja vaated on ühiskonnas vastuvõetud, oli veel 35 aastat tagasi tavaline nähtus rassism, antisemitism ja võõraviha teistsuguste kultuuride ning ühiskondade vastu. Seda leidub tänagi, aga oluliselt vähemal määral. 1980. aastate lõpul ja 1990. aastate algusest võib välja tuua väga võikad numbrid, mis peegeldavad hästi paremäärmuslike rühmituste suhtumist immigrantide või ühiskonnas leiduvate vähemuste vastu. Ühendkuningriigis kasvas rassivihast põhjustatud vägivallaaktide arv 1988. aastal 4383 juhtumist 7793 juhtumini 1992. aastal. Sama tendentsi võis näha ka Saksamaal, kus immigrante ründasid jalgpalli ultrad, neonatsid ja skinheadid. Saksamaal kasvas rassivihast tulenenud vägivallaaktide arv 1987. aastal 250-st aastas vapustava 6721 juhtumini aastal 1991. Euroopa seisis põhimõtteliselt silmitsi uue fašismi lainega (Macmaster 2001, 191). Tänu sarnastele intsidentidele Euroopas ja üle maailma, on arusaadav, miks ükski tõsiseltvõetav partei ennast täna enam paremäärmuslikuks parteiks ei taha pidada. Tõsi, aeg-ajalt löövad välja erinevates kohtades nende ühised huvid ja eesmärgid, kuid nende eesmärkide ja põhimõtete elluviimine on erinev. Eriti edukalt oskavad parempopulistlikud parteid oma ideede ja propaganda levitamiseks ära kasutada meediakanaleid, eriti sotsiaalmeediat, mille kaudu jõuab info väga kiiresti paljude inimesteni.

Parempopulistide esimest suuremat nihkumist igapäeva ellu võis märgata 1990. aastate alguses, pärast Nõukogude Liidu varisemist. Populaarseks said kiiresti isamaalised ja konservatiivsed vaated. Pikka aega oli läänemaailm olnud number üks vaenlane idabloki jaoks, aga pärast raudse eesriide langemist tekkis tühimik ning selle sees hakkasid tiirlema uued vastasseisud (Bergmann 2020). Endistest niššiparteidest on saamas võimsa hooga peavoolu parteid. Ennekõike seetõttu, et tegelikkuses kõnetavad need paljuski samasid teemasid, mida olemasolevad peavooluparteid. Vahel ollakse isegi samadel seisukohtadel ning siinkohal on tegemist tegelikult peavooluparteide radikaliseerumisega, mitte populistide liialdase pehmenemisega (Mudde 2019, 21). Selline tendents Euroopa ühiskonnas annab aimdust rahva rahulolematusest, mida oskavad populistid

hästi ära kasutada. Seda ennekõike küsimustes nagu immigratsioon, integratsioon, julgeolek, kultuuripärandi säilitamine, keel ja sotsiaalne ebavõrdsus.

Tabel 1. Ülevaade parempopulistide kohalikest valimistulemustest üle Euroopa

Aastad	Keskmine häälte saak	Riikide arv	Parteide arv
1980-89	1,1%	17	8
1990-99	4,4%	28	24
2000-09	4,7%	28	24
2010-18	7,5%	28	34

Allikas: (Mudde 2019, 19)

Nagu näha, avaldub postkommunistlikest ja endistest Jugoslaavia maadest tekkinud parempoolsete parteide populaarsus ilmekalt numbrites. Väga edukaks on osutunud parempopulism Ungaris, kus Ungari kodanike Partei (Fidesz) ja Liikumine parema Ungari nimel (Jobbik) on ülekaalukalt populaarseimad parteid riigis. Sama on olukord Poolas, kus Poola Õigus ja Õiglus (PiS) on väga populaarne ja tugev jõud valitsuses. Lisaks uutele idabloki ja endiste Jugoslaavia riikide parteide edukusele 80-ndate lõpus ja 90-ndatel Ungaris, Slovakkias, Poolas, Serbias, Rumeenias ja Bulgaarias tegid suures poliitikas häältekalt kaasa juba olemasolevad ja tõsiseltvõetavad parteid nagu näiteks: Saksamaa Rahvusdemokraatlik Partei (NPD) Taani Rahvapartei (DPP), Kreeka Kuldne Koidik (XA), Prantsusmaa Rahvusrinne (FN), Itaalia Põhjaliiga (LN), Austria Vabaduspartei (FPÖ) ja Šveitsi Rahvapartei (SVP)

1.2. Parempopulistlike parteide staatus poliitikas

2020. aasta seisuga oli viiest suurima populatsiooniga riigist kolmes võimul parempopulistlikud juhid, nimelt Indias, Brasiilias ja Ameerika Ühendriikides (Mudde 2019, 20). Parempopulistidest on saanud nii ülemaailmselt kui Euroopa Liidus arvestatav poliitjõud. Tegemist pole enam tagaplaanil tegutsevate jõududega, vaid üha enam leiab neid riiklikul tasandil koalitsioonidest.

Iialgi varem pole parempopulistlikud parteid olnud nõnda edukad, seda nii kohalikel kui Euroopa Parlamendi valimistel, nagu on seda suudetud olla viimastel kümnenditel. Eriti tähelepanuväärne on parempopulismi populaarsus Skandinaavia maades, heaoluriikides, mis on alati olnud Euroopas sallivuse ja ühtsuse etalonideks (McDonnel, Werner 2019, 31). Siinkohal on tegemist Põhjamaade

immigratsioonipoliitikaga, mis lõpuks on ühiskonnas käärima hakanud. Rootsis kritiseeritakse teravmeelselt Rootsi Demokraadid (SD) poolt immigratsioonipoliitikat, mis on kestnud liialt kaua ja liialt lahkekäeliselt. Lisaks sellele süüdistatakse immigrante Rootsis viimaste kümnendite mässudes ja kuritegevuses.

Pea igast Euroopa riigist võib leida parempopulistliku partei. Erinevalt minevikus aset leidnud välgatustele, on parempopulistide parteide populaarsus ja kasv olnud pikem ja jätkusuutlikum kui kunagi varem. Kunagi väikeste ja tähtsusetuna tundunud parteide näol on tekkinud vägagi tõsiseltvõetavad, suured ja kohati võimulolevad parteid üle Euroopa. Kohalikele valimistele lisaks tekkis 2019. aastal uus ja huvitav võimukobar Euroopa Parlamenti, kelle tulemist ja tegemisi oodati koos suure huvi ja ettevaatlikusega, sest siiani oli tegemist olnud sisuliselt kõrvalseisjatega. 2019. aastal valitud Euroopa Parlamendi koosseisu kuulus 73 parempopulistlikku või paremradikaalset saadikut, mis oli seni parim tulemus (*Ibid.*, 52). Antud tulemus annab selgelt aimdust sellest, kuidas parempopulistid on ennast suutnud aina enam igapäeva poliitikasse tuua. Lisaks sellele annavad need numbrid märku, et populistide lobitöö ja propaganda töötab ning inimesed tahavad muutust ja paremat tulevikku, mida populistid üsna absurdsete lubadustega rahvale lubavad. Nagu näiteks Euroopa Liidust ja Eurotsoonist lahkumine, NATO-st välja astumine, väga konservatiivsete seaduste vastu võtmine ja olemasolevate seaduste muutmise või tühistamine jne. Enamasti pakutakse rasketele ja tõsistele küsimustele väga lihtsustatud ja pealiskaudseid lahendusi, mis küll kõnetavad rahvast, kuid ei lahenda tegelikkuses probleemi. Võib öelda, et populistid küsivad küll õiged küsimusi, aga kahjuks pakuvad enamasti valesid vastuseid.

2019 loodi Euroopa Parlamendis uus grupp parempopulistlikele poliitkutele, see oli Rahvaste ja Vabaduste Euroopa (ENF) järeltulija Identiteet ja Demokraatia (ID). Loodud kümne saadiku poolt, eesotsas Marine Le Peniga ning see pidi olema ühtsem parempopulistide koda mida eales nähtud. ID juhiks valiti itaallane LN partei liige Marco Zanni. Nende koalitsiooni peamiseks eesmärgiks on Euroopa Liidu ülesehitamine rahvusriigi baasil. Zanni sõnul pole riikideülene organisatsioon Euroopa Liit lisaväärtust loonud (Banks 2019). Tõsi küll, tegemist pole suurima koalitsiooniga Euroopa Parlamendis, kes saaks hakata vastu võtma ja ellu viima drastilisi muudatusi organisatsioonis. Tegemist on täna veel vähemusega valitsuses, aga parempopulistide koondumine ning organiseeritus Euroopa Parlamendis on rohkem koordineeritud kui kunagi varem.

1.3. Ühtsed parempopulistlikud parteid Euroopas

Mitte kunagi varem pole olnud prempoolsed parteid nõnda ühtsed ning sarnased. Aasta-aastalt teevad parempopulistlikud parteid järjest paremaid tulemusi nii kohalikel kui Euroopa Parlamendi valimistel. Vaatamata sellele, et euroskeptitsism ja Brüsseli bürokraatia on üks peamisi kõnepindasid, on iroonilisel kombel Euroopa Parlament parempopulistidele väga oluliseks esinemislavaks ning finantsallikaks (McDonnel, Werner 2019, 27).

Lisaks sellele, et palju sarnasusi leiab valitsustes kohalikul tasandil, on märkimisväärne parempopulistlike eurosaadikute üha suurenev ühtekuuluvus üle Euroopa. Euroopa Parlamendis on välja kujunenud suhteliselt homogeensed grupid. Neil on lai kõnepind ning nende hääl jõuab tegelikult kuulajateni. Parempopulistid on võtnud eesmärgiks „päästa Euroopa“ (*Ibid.*, 12). Parempopulistlike saadikuid on olnud Euroopa Parlamendis pikka aega. Näiteks Suurbritannia Iseseisvuspartei (UKIP), Itaalia Põhjaliiga (Lega Nord) ja FNi juured ulatuvad kaugemale Euroopa Parlamendi minevikku, aga varem pole olnud Euroopa Parlamendis niivõrd homogeenseid parempoolseid grupe. Tõsi küll, üleüldine üksmeel poliitilistes otsustes ja küsimustes Euroopa Parlamendis jääb parempopulistlikel fraktsioonidel keskmiselt 10% väiksemaks kui teistel fraktsioonidel. Seda vastavalt ~75% parempopulistlike fraktsioonide kasuks ning ~90% teiste fraktsioonide kasuks (*Ibid.*, 167). Hoolimata sellest on parempopulistid paremini koordineeritud ning üha enam ja suuremal viisil kattuvad nende ideed ja nägemused suveräänses ja riigipõhistest Euroopast.

Üheks tähtsaks asjaoluks, tänu millele parempoolsed fraktsioonid on üha enam tõsiseltvõetavad esindajatekojad, on raportöörade hulk ja nende kasv seadusandluste loomisel ning nende läbiviimistel. Kui juhtimist viivad läbi parempopulistlikud raportöörid, annab see neile keskse ja mõjuvõimsa positsiooni seadusandluse punktide läbirääkimistel (*Ibid.*, 172). Nagu eeldada võib, annab see neile hääle kõnetada oma kõige tulisemaid valupunkte Euroopas, nagu immigratsioon kolmandatest riikidest ja kriitikast Euroopa Liidu bürokraatia üle. Pärast Brexitit kaotas parempopulistlik leer tublisti esindajaid, kuid sellegipoolest on tegemist mõjuvõimsa jõuga Euroopa Parlamendis.

Tabel 2. Ülevaade Euroopa Parlamendi valimiste ja liikmesriikides toimunud valimiste tulemustest 2014. aastal

Euroopa Parlamendi saadikud ja parempopulistlikud kojad 2014				
Fraktsioone EP-s	saadikuid EP-s	saadikuid ECR	saadikuid EFDD	saadikuid ENF
9	751	70	48	37

Allikas: Euroopa Parlament 2021;

Tabel 3. Ülevaade Euroopa Parlamendi valimiste ja liikmesriikides toimunud valimiste tulemustest 2019. aastal

Euroopa Parlamendi saadikud ja parempopulistlikud kojad 2019			
Fraktsioone EP-s	saadikuid EP-s	saadikuid ECR	saadikuid ID
8	751	66	73

Allikas: Euroopa Parlament 2021;

Tabel 4. Ülevaade Euroopa Parlamendi koosseisust pärast Brexitit 2021. aastal

Euroopa Parlamendi saadikud ja parempopulistlikud kojad 2019			
Fraktsioone EP-s	saadikuid EP-s	saadikuid ECR	saadikuid ID
8	705	62	76

Allikas: Euroopa Parlament 2021;

Mingi hulk valitud parempopulistlikke saadikuid on valinud endale kandepinnaks mõne muu, tabelis nimetamata fraktsiooni kuhu kuuluda. Sellisel nähtusel on erinevaid tõlgendusi, kuid enamasti on selleks kohalikud poliitlised põhjused, kus võimuliidu jätkumiseks koos peavooluparteiga on vajalik ennast mitte siduda parempopulistlike parteide ja fraktsioonidega. Lisaks sellele võib näha, kuidas Brexit Euroopa Konservatiivide ja Reformistide (ECR) ja ID koosseisu väga ei muutnudki.

1.4. Parempopulismi normaliseerumine ühiskonnas

Parempopulism on näinud viimastel aastakümnetel muljetavaldavat kasvu ja populaarsuse tõusu igas maailma otsas, seda eriti Euroopas. Miks see nii on ning millest on see tingitud? Võib arvata, et kiirest infotehnoloogia arengust on lõiganud kasu kõige enam just parempopulistlikud

erakonnad ja juhid, kes on leidnud endale kõnepinnaks sotsiaalmeedia ning seeläbi kõnetavad inimesi otse. Niimoodi soovitakse end näidata rahvaga samal tasandil, mis teeb nad usaldusväärsemateks ja autentsemateks. Parempopulistlikud juhid on väga oskuslikud ja karismaatilised kõnepidajad ning oskavad tänapäeva meediat, mis on rahale ja „klikkidele“ üles ehitatud, väga hästi oma kasuks ära kasutada. Lisaks massimeedia efektiivsusele on teisigi põhjuseid, miks parempopulism on niivõrd hästi ja laialdaselt vastu võetud.

Peamised võtmesõnad, mis iseloomustavad parempopulismi edukust, on hirmu külvamine ja süüdlaste otsimine, provokatsioon eliidi ehk valitsuse ja peavoolumeedia vastu, skandaalide üles kiskumine, vandenõuteooriate levitamine, ohvrikuvandi loomine ja sotsiaalmeedia kasutamise oskus (Wodak 2021, 28). Viimaste aastakümnete kriisid on muutnud inimesed kriitilisemaks pikalt võimul olnud peavooluparteide suhtes. Sotsiaalne ebavõrdsus ja pidevalt suurenev lõhe rikaste ja vaeste vahel on rahva pannud otsima uusi lahendusi. Selline maastik on loonud ideaalsed tingimused parempopulistidele, kes oskavad ära kasutada ühiskonnas tekkinud lõhenemist ja ebausku Euroopa Liidu ühtsusesse.

Ajapikku on muutunud parempopulistlikud väljaütlemised ja tegemised järjest vastuvõetavamaks. Asjad, mis varemalt olid ühiskonnas tabud või millest avalikult ei räägitud, on järjest enam normaliseerinud. See ei tähenda otseselt seda, et asukoha riigis on just parempopulistlikud vaated kõige populaarsemad, vaid pigem seda, et see parempopulistlikud ja kohtai paremäärmslikud vaated on jõudnud ühiskonna keskmesse ning antud vaadetest ja põhimõtetest räägitakse aktiivselt (*Ibid.*, 252). Tänu erinevatele kanalitele, nagu näiteks sotsiaalmeedia, alternatiivsed uudiste kanalid jms, on parempopulistid enda ümber kokku kogunud arvestatava hulga järgijaid, kes peavad neid rahva päästjateks. Paljudes sellistes riikides võib täheldada kogu ühiskonna radikaliseerumist, mis väljendub usaldamatuses valitsuse ja peavoolumeedia vastu, irratsionaalses kartuses või vihas kolmandate riikide immigrandite vastu. Populaarsed on igasugused vandenõuteooriad, mis väljenduvad ilmekalt näiteks Covid-19 pandeemia küsimustes.

Nii parempopulistlikutest kui paremäärmslikudest parteidest ja liikumistest on kirjutatud alates 1980. aastate lõpust rohkem, kui teistest peavoolu parteidest kokku (Mudde 2019, 108). Lisaks sellele võib näha, kuidas üha enam muutuvad peavoolumeedia kanalid tolereerivamaks ja kohati isegi aitavad kaasa parempopulismi levikule ja normaliseerumisele (Jonge 2019). Käsikäes traditsionaalse meediaga teevad parempopulistlikud parteid ja nende juhid veel rohkem tegusid sotsiaalmeedias. Sotsiaalmeedia aitab vältida massimeedia filtreid ja sõnum jõuab kuulajate või

lugejateni probleemideta. Selline olukord võimaldab levitada kontrollimatut, teinekord valelikku ja isegi vihaõhtuavat sõnumit ning põhimõtteliselt igapäevast võib saada ajakirjanik, sest läbi sotsiaalmeediakanalite levib sõnum kajana kaasamõtletajateni väga kiiresti (Wodak 2021, 176). Platvormidest nagu Facebook ja Twitter on saanud arvestatavad foorumid parempopulistlike juhtide ja nende järgijate jaoks. Enamasti küll tegeletakse ühiskonnas leiduvate probleemidega ja oma agenda populariseerimisega, aga vahel on juhtumeid, kus tänu formaalse kontrolli ja järelevalve puudumise tõttu levivad rassistlikud, antisemiitlikud või koguni natsistlikud sõnumid. Enamasti pole kedagi antud tegude eest arvele võetud ning oma tegemisi vabandatakse välja sõnavabadusega ning sellega, et nemad lihtsalt ütlevad välja seda, mida rahvas mõtleb, aga öelda ei julge.

See on tavaline nähtus läbi terve ajaloo, kus rasketel aegadel igatseb ühiskond karmi käega valitsejat, kes tuleks ja parandaks ühiskonnas tekkinud mured. Oma loosungites on parempopulistid väga lootustandvad ja võibki tunduda, nagu kõik muutuks helgemaks. Vaadates minevikku, näeme et paremäärmuslikud ja autoritaarsed valitused on külvanud Euroopas palju viletsust ja õudu.

1.5. Parempopulism Eestis

Parempopulismi jooni võib näha nii mõneski endistes või praegustes taasiseseisvunud Eesti parteides. Populismile omast rahvakaitse ja rahva eest võitleja retoorikat kasutavad või kasutasid oma manifestis Keskerakond, Sotsiaaldemokraadid, Eesti Iseseisvuspartei ja Eesti Rahvaliid, kellest sai hiljem Eesti Konservatiivne Rahvaerakond (EKRE). Antud erakondade populaarseteks kõnepindadeks on vähemuste aitamine, keskklassi ja tööraha heaolu ning sotsiaalse ebavõrdsuse vähendamine (Jakobson 2012). Olenemata sellest, et eelpool nimetatud parteidest leiab mingil määral ühiseid jooni populismiga, keskendun antud töös parteidele ja isikutele, kes on selgelt parempopulistlikud või paremäärmuslikud.

Esimesi algeid paremäärmuslusest või populismist võis märgata esimese Eesti Vabariigi ajal, mil Vapsid tõusid arvestatavaks poliitiliseks jõuks Eestis. Vapside organisatsioon oli algselt mõeldud sõduritele, kes võitlesid Eesti vabaduse eest 1918. - 1920. aastani, kuid see muutus poliitiliseks ühenduseks, kui 1932. aastal hakati vastu võtma kõiki inimesi, kes jagasid nendega samu väärtusi ja tõekspidamisi. Sarnaselt teistele paremäärmuslikele poliitilistele liikumistele saatis Vapse edu parempopulistidele omased soodsad tingimused ühiskonnas. 1928. aasta majanduskriisist tekkinud

ebakindlus, kasvav töötus ja tugeva liidri puudumine, kes juhiks riigi kriisist välja. Lisaks sellele olid Vapsid rahva silmis endiselt kangelased, kes Eesti vabaks võitluseid, mistõttu oli tegemist usaldusväärse liikumisega inimeste jaoks. Vapsid olid väga patriootlikud ja rahvuslus oli peamine väärtus, mida tuli kaitsta. Kohati võib pidada Vapse fašistideks, kui võtta arvesse nende avalikud sõnavõtted ja artiklid nende oma ajalehes „Võitlus“. Vapsid üritasid 1930-ndate aastate alguses reformida Eesti riiki ja minna üle parlamentaarselt valitsuselt presidentaalsele valitsusele, et riiki juhiks kindlakäeline ja karm juht (Kasekamp 2015). Tollasel liikumisel olid olemas kõik paremäärmuslikud tunnused, mis on püsinud paremäärmuslikes vaadetes tänapäevani - marurahvuslus, karmikäelise juhi poole püüdlemine, elitarsim ja kaldumus autokraatia poole.

Pärast Nõukogude Liidu varisemist ilmus esile Eesti poliitikas Jüri Toomepuu, kes 1944. aastal põgenes paadiga Rootsi ning sealt edasi Ameerika Ühendriikidesse. Pärast Nõukogude Liidu varisemist tuli ta tagasi, et osaleda aktiivselt Eesti poliitikas ja taasiseseisvunud Eesti üles ehitamisel. Toomepuu kuulus 1992. aasta Riigikogu koosseisu, kuhu ta osutus valituks muljetavaldava 16 900 häälega. Toomepuud iseloomustab marurahvuslus, mure Eesti kultuuri ja keele hääbumise pärast ning ta peab Eesti valitsust partokraatlikuks. Sarnaselt teistele parempopulistidele soovib ta koos rahvaga eliidi vastu võidelda ning võimu tagasi rahva kätte tuua (Toomepuu 2013). Hoolimata sellest, et tänaseks päevaks on Toomepuu eemal nii Eestist kui poliitikast, on ta veel kõrges eas hoidnud silma peal Eestis toimival ning seda avalikult ja teravalt kritiseerinud. EKRE ilmumine poliitkmaastikule meeldis Toomepuule muidugi väga ning tema arust oli tegemist väga värske hingamisega Eesti poliitikas, mis tajub Eesti ohtusid ja probleeme ning võitleb Eesti püsima jäämise eest.

Lisaks Toomepuule on selgelt parempopulistlik või koguni paremäärmuslane Varro Vooglaid, kes on SA Perekonna ja Traditsiooni Kaitseks (SAPTK) esimees. Vooglaid on väga konservatiivsete vaadete ja pereväärtustega ning alles hiljuti tuli välja mõttega, et abielu peaks olema Eesti riigis igavene ja lahutamatu. Selle realiseerimist Vooglaid ise reaalseks ei pea, aga sellised vaated ja mõtted annavad aimdust tema vaadetest ja mõtetest. Vooglaid on aktiivne kodanikuvabaduste ja sõnavabaduse eest võitleja ning lisaks sellele seisab tema ühendus eesti keele, kultuuri ja traditsioonide eest (Krjukov 2021). SAPTK võtab aktiivselt sõna aktuaalsetel teemadel nagu abielureform, samasooliste kooselu ja võimalus abielluda, immigratsioon jne. Oma poliitlistele vaadetele ja veendumustele vaatamata ei ole Vooglaid liitunud EKRE ridadega, olgugi, et teda on sinna ametlikult kutsutud.

EKRE ehk Eesti Konservatiivne Rahvaerakond sai alguse Eestimaa Rahvaliidu ja Eesti Rahvusliku Liikumise ühinemisel 24. märtsil 2012. aastal. Järgmisel aastal toimunud kongressil kinnitati erakonna põhikiri ja valiti esimees, kelleks sai Mart Helme. Mart Helme oli erakonna esimeheks kuni 2020. aastani, mil koha võttis üle tema poeg, Martin Helme. Erakonna vanust arvestades on olnud nende tegemised poliitmaastikul üpriski tõsiseltvõetavad. 2015. aasta valimistel õnnestus EKRE-l korjata 8,1% häältest ja 7 kohta Riigikogus ning juba järgmistel valimistel õnnestus tulemus peaaegu kahekordistada. 2019. aasta valimistel kogus EKRE 17,8% häältest, millega kindlustati 19 kohta Riigikogus (Eggert 2019). Lisaks sellele suudeti luua paljude üllatuseks koalitsioon Keskerakonnaga, mille juht ei olnud valmis loobuma peaministri toolist. Selline poliitmäng saatis demokraatlikele Euroopa riikidele omajagu signaalne ja eelarvamusi, aga kokkuvõttes ei jõudnudki EKRE oma kõige suuremaid ja vastuolulisi ideesid täide viia.

Kogu poliitmaastiku hämmastuseks ei võtnud Keskerakonna juht Jüri Ratas vastu Kaja Kallase pakkumist koalitsiooniks, kus peaministri koht oleks läinud Kaja Kallasele. Valimistel enim hääli kogunud Kallas pakkus Keskerakonnale väga võrdset ministrite portfelli, kus kohad oleks jaotatud võrdselt kahe erakonna vahel. Toonast peaministrit keelitati mitte astuma kõnelustesse EKRE erakonnaga (MacDowall 2021). Üllatuslik koalitsioon kestis kuni Keskerakonna korrupsiooni juhtumini 2021. aasta alguses. Seega võib arvata, et vaatamata koalitsiooni lagunemisele, on EKRE-l ünsa tõenäoliselt tugev valijaskond alles. Reformierakond moodustas uue võimuliidu Keskerakonnaga, kes on endiselt korrupsioonikahtluse all. Seega alustas uus võimuliit valitsemist käimasoleva korrupsiooni kahtlusega, mida EKRE võib oma tulevases valimiskampanias oskuslikult enda kasuks ära kasutada.

Parempoolse EKRE kiiret võidukäiku ja võimuletulekut soodustas ühiskonnas tekkinud frustratsioon ja settinud pahameel eelmise koalitsiooni poolt vastu võetud otsuste vastu. Rahvas ei olnud rahul sellega, kuidas endised võimuparteid lahendasid sotsiaalseid ja ühiskondlikke murekohti, nagu näiteks majanduslik jätkusuutlikkus, suveräänsus, eesti keele ja kultuuri säilitamine ning migratsiooniküsimused kodus ja võõrsil. Kohalikule radikaliseerumisele aitas kaasa üldine foon Kesk- ja Ida-Euroopas, kus on väga populaarsed parempopulistlikud parteid.

Sarnaselt teistele parempopulistlikele parteidele on saanud EKRE üheks suurimaks kõnepinnaks migratsiooniküsimused nii sisse- kui väljärändes. Sarnaselt teistele parempoolsetele valitsustele peab EKRE samuti EL-i liiga mõjuvõimsaks organisatsiooniks, mis peaks tegelema peasjalikult majanduslike küsimustega. EKRE leidis, et EL peaks olema liikmesriikide poolt võrdselt esindatud

ning EL ei tohiks sekkuda ega ette kirjutada nõnda palju liikmesriikide kohalikku poliitikasse, seda eriti pagulasküsimustes ja integratsioonis. EKRE, olenemata euroskeptismist, ei soovinud veel hiljuti Euroopa Liidust välja astuda, pigem nõutakse vähem bürokraatiat ja läbipaistvamat organisatsiooni. Lisaks sellele paistab EKRE silma venevastasusega (Veebel 2019). See ei ole tavaline nähtus populistide manifestis, kuid on suhteliselt tavaline nähtus endiste Nõukogude Liidu maade parteides.

2. Parempopulismi edu põhjused

Vaatlen peamiseid põhjuseid, mis on tekitanud Euroopa elanikes furoori ja rahulolematust peavooluparteide vastu. Analüüsides peamiseid põhjuseid võib paremini aru saada ühiskonna lõhestumisest, mis on toimunud juba mõnda aega. Vaatlen lähemalt euroskeptitsismi-, integratsiooni-, immigratsiooni-, finantskriisi- ja ühiskonnas külvatud hirmu küsimusi.

2.1. Euroskeptitsism

Hetkel toimub EL lõhenemine tänu sellele, et riikide vaheline konsensus ja lepped läbi rahvusvahelise õiguse on takerdunud ning integratsioon läbi seadusandluste ja ettekirjutiste ei ole erilist edu saavutanud. Ühine Euroopa akt, mille alusel töötati välja ühisturg ja valuuta, ei ole parempopulistide arvates oma ülesannetega hakkama saanud ning kõige rohkem kannatab selle tõttu Euroopa tavainimene. Lisaks sellele on Lissaboni lepingu vastuvõtmine näidanud, et saajaprotsendiline üksmeelsus on põhimõtteliselt kättesaamatu unistus. Oluliselt lihtsam on reformida seadusandlust riigi tasandil, kui teha seda riikideüleses Euroopa Liidus.

Euroopa Parlamendi idee on välja töötada ühine seadusandlus ja ettekirjutis, mille järgi peaksid kõik liikmesriigid käituma ning, mis peaks oma loomuselt muutma asjaajamise oluliselt lihtsamaks ja kiiremaks. Sellele kõigele tõmbab pidurit hoogustunud parempoolsete parteide populaarsus ja esindatus Euroopa Parlamendis, kes teev kõikvõimaliku, et säilitada võimalikult palju autonoomsust riikidele eraldi. Kõiki riike ei saa käsitleda võrdselt ühtse Euroopa integreerimisel (Kotzur 2018, 26). Eriti teravalt avaldub see immigrantide ja pagulaste integreerimisel Euroopa ühiskonda. Lisaks sellele on murekohaks rahvahääletuste ja rahva kaasamine tähtsate otsuste tegemisel. Nimelt peetakse kõige suuremaks ohuks Euroopa Liidu näol seda, et eliit surub riiklikul ja EL-i tasandil läbi oma nägemust ühise integratsiooni suunas, millel ei ole tegelikult rahva poolehoidu ega toetajaid.

Vale oleks väita, et ainult parempopulistlikud parteid on skeptilised Euroopa Liidu ja ühtse integratsiooni levimise suhtes. Euroopa Liidu vastaseid leiab igalt poolt poliitskaalal, aga enamasti

ja häälekamalt leiab vastukaja parempoolsetelt parteidelt. Parempopulistid peavad end tavalise rahva päästjateks ja kaitsjateks ning lisaks sellele, et kohalik eliit on üdini korrumppeerunud, on seda nende sõnul kõige rohkem Brüssel ja Euroopa Parlament ise. Parempopulistide jaoks on Euroopa Liidu näol tegemist vaid rahaveskiga rikka eliidi jaoks ning igasugused ettekirjutised ja seadused ainult õõnestavad riikide autonoomsust ning vabadust (McDonnel, Werner 2019, 21). Eriti tugevat euroskeptitsismi tekitas 2008. aastal Euroopat laastanud globaalne finantskriis. Nii mõnedki parempopulistlikud parteid soovisid sarnaselt Ühendkuningriigile lahkuda Euroopa Liidust ning on teravad EL-i kritiseerijad. Iroonilisel kombel on saanud Ühendkuningriigid musternäidiseks, miks seda enam väga tõsiselt ei kaaluta. Ühendkuningriigi väga pikad ning ebaõnnestunud läbirääkimised Euroopa Liiduga pole viinud kumbagi poolt sihile. Sellele vaatamata on tegemist kõige märgilisema saavutusega parempopulistliku leeri jaoks.

Aastakümneid toiminud Euroopa integratsioon on olnud populistide nägemuse järgi ennekõike eliidipõhine ettevõtmine, millel on ainult näilikult olemas rahva tugi ja poolehoid. Tegelikult on siin rahval väga vähe kaasa rääkida ning integratsiooni tugipunktide vormimisel pole rahva arvamust küsitud ei valimiste ajal ega referendumite käigus. Eriti tugevalt võis seda täheldada Ühendkuningriigis, kus suur sisseränne vaesematest Euroopa riikidest tekitas ühiskonnas pahameelt. 2015. aastal läbi surutud migratsiooniplaan ainult süvendas probleemi ning Brexiti tõenäosus muutus väga reaalseks. Euroskeptitsismist kaasnenud tõsisemaid märke võis hakata täheldama pärast 1992. aastal sõlmitud Maastrichti lepingut, mis muutis senise, peamiselt majandusliku uniooni rohkem sotsiaalseks ja poliitiliseks Euroopa Liiduks. Muidu konsensuslik liit nägi esimesi mõranemisi oma ettevõtmistes 2005. aastal vastu võetud Euroopa Liidu põhiseaduse eelnõu näol, mis lükati kohalikul tasandil tagasi kahe asutajariigi Prantsusmaa ja Hollandi poolt. Pärast põhiseaduse lepingu tagasi lükkamist hakati koostama Lissaboni lepingut, mis oma olemuselt polnud midagi muud, kui tagasilükatud põhiseaduse muudetud vorm (Dinan 2018, 20), mis pidi aitama Euroopa Liidu institutsionaalset efektiivsust ja koostööd parandada. Lissaboni leping tegi Euroopa Nõukogust formaalse EL-i organi koos presidendi ja saadikutega, kes tegelevad välis- ja sisejulgeoleku küsimustega. Lisaks sellele aitas Lissaboni leping saada Euroopa Liidul tugevamaks ühtseks jõuks üleilmses poliitika kujundamises.

Liidu murettekitavat haprust on tõestanud erinevad kriisid nagu: eurokriis, krimmi annekteerimine Venemaa poolt, migratsioonikriis, seadusandlused, terroriaktid Belgias, Saksamaal ja Prantsusmaal aastatel 2014 – 2017, mis kõik on Euroopat omal moel räsitud. Näiteks ei pea sugugi õigeks Bulgaaria ja Slovakkia, et nemad peavad aitama kinni maksta Kreeka või Portugali

mitmekordsed sotsiaalsed hüved, et viimaste elanikud saaksid nautida elukvaliteeti, mida pole kaugeltki võimalik nautida Bulgaarias ega Slovakkias enamusest töötaval ühiskonnal. Sellised käärid on tekitanud kahtlused Euroopa integratsiooni suutlikkuses ja vajalikkuses mitte ainult parempopulistides, vaid laiemalt terves Euroopa ühiskonnas samuti. Paljude inimeste arvates pole tegemist ühtselt hea ja jõuka Euroopaga ning peale mõningate tõsiselt heade omaduste nagu näiteks eurotsoon, vabad piirid kaupade ja tööjõu liikumiseks ning reisimiseks, on raske leida. Lisaks sellele on riigid ja ühiskond teadlikud finantsilistest raskustest ja ebameeldivustest, mida ühine Euroopa integratsioon endaga kaasa võib tuua. Kõik liikmesriigid polnud nõus olukorraga, kus üks ja seesama raha- ja migratsioonipoliitika peab sobima igaühele (Mudde 2016, 78). Taolised kriisid ja võimetus kiiresti ning efektiivselt probleemidega tegeleda, rajasid teed parempopulistide võidukäigule, kes oskuslikult antud olukorra enda kasuks on suutnud pöörata. Seetõttu võib näha üha rohkem ebakõla ja komistamist integratsiooni küsimuste lahendamisel Euroopa Parlamendis. Euroskeptikute peamine eesmärk polegi võib-olla Euroopa Liitu likvideerida, vaid pigem seda süstemaatiliselt reformeerida ja muuta läbipaistvamaks. Kõige lõpetuseks soovivad nad Euroopa Liitu hoopiski vähem ühtseks tervikuks integreerida ning säilitada rohkem suveräänsust.

2.2. Globaalne finantskriis

Lõhe vaesete ja rikaste vahel pole olnud kunagi nii suur, nagu see on seda täna ning suurel määral on sellele kaasa aidanud lähiminevikus toimunud globaalne finantskriis. Riigid ja majandused on küll enam-vähem toibunud sellest vapustusest, kuid sotsiaalne ebavõrdsus ja kindlustatus on jaotunud veelgi enam rikaste kasuks. Taoline olukord ühiskonnas on ajalooliselt väga hea parempopulismi populariseerumisele ning nii juhtus see ka sel korral.

Erinevalt tavalisest majanduskriisist peetakse finantskriisi otsesteks põhjustajateks inimesi endid. Rahvas süüdistab eliiti nende ahnuses ja saamatuses taoliste sündmuste ära hoidmiseks. Tekkinud olukorras hakkab võimueliit mõranema ning asemele tulevad uued tegijad, kes viljelevad „inimesed versus eliit“ poliitikat. Kriiside ajal, mis on eriti rusuvad, pöördub rahvas parempopulistide poole, kes lubavad korra majja lüüa. Parempopulistidele meeldib otsida süüdlasi ning tihti on süüdlasteks koos võimueliidiga sisserännanud võõramaalased kolmandatest riikidest (Chorr 2018). Kriiside ajal on kergem otsida süüdlasi ja näpuga näidata teiste suunas ning seetõttu võibki rahvale tunduda, et parempopulistide propaganda ning süüdlaste otsimine on ainuõige tegu, mis viib meid tekkinud kriisist välja.

Vaadeldes parempopulismi arengut läbi viimase 30 aasta finantskriiside, on näha, kuidas need on olnud parempopulismi edukuse katalüsaatorid. Kui näiteks enne 2008. aasta finantskriisi oli parempopulistide keskmine häältesaak valimistel 5% ümber, siis pärast kriisi need numbrid tõusid mitmekordseteks ja kohati kuni 20%-ni. Selline edu tagas arvestatava saadikute hulga kohalikus valitsuses ning nii mõneski Euroopa riigis, nagu näiteks Ühendkuningriik, Taani, Norra ja Austria, tegid parempopulistid oma parimad valimistulemused läbi ajaloo. Lisaks nendele riikidele kindlustasid Poola ja Ungari pärast kriisi suurepärase valimistulemustega enamusvalitsused. (Funke, Trebesch 2017). Selline tendents üle terve Euroopa tõestab seda, et kriisis olles soovib rahvas rangekäelist ja väga konkreetset valitsust, kes oleks võimeline langetama diskreetseid ja teinekord mitte väga meeldivaid otsuseid. Rahvas kaotab usu valitsusse ja eliiti, kes enamasti kriisides nii palju ei kannata kui tavaline keskklass.

2.3. Immigratsioon ja integratsioon Euroopas

Euroopas pole rahvasteränne midagi uut, pärast II maailmasõda said miljonid inimesed ümberasustatud. Süüria kodusõja järel tekkinud rahvaste liikumine moodustab ainult osakese sellest, mis toimus üle 70 aasta tagasi ning see ei löönud kõikuma tärkavat Euroopat. Ilmselt võib suurimaks erinevuseks pidada seda, et rahvasteliikumine toimus suuresti Euroopa-siseselt mitte väljastpoolt Euroopasse. Euroopa-sisene ränne toimus ja toimib tänini, ennekõike majanduslikel põhjustel ning enamasti aitab selline ränne majandust turgutada. Seega võiks arvata, et hiljutine migratsioonikriisi käsitletus on olnud vananevat Euroopa rahvastikku arvestades liiga lühinägelik.

Ligi kolmandik 86 miljonist hargmaistest töolistest asub Euroopas (Scott 2017, 42), nende hulgas Euroopa kodanikud ja elanikud arengumaadest, kelledest enamus töötavad lihttöolistena. Eurooplastele tekitavad hirmu kolmandate riikide asunikud, kes on siia tulnud parema elujärje eesmärgil või põgenenud kodumaalt mõnel muul põhjusel. Enamasti tunnevad kohalikud elanikud hirmu oma töökohtade, tervise, julgeoleku ja kultuuri pärast. Vaadates aga Ühendkuningriigis läbiviidud uuringut, selgub et sisserändajad polegi nii hirmsad kui esmapilgul võib tunduda. Antud uuringust selgus, et Euroopa Liitu emigreerunud migrandid panustasid 2011. aasta maksude näol 4,96 miljardit naelsterlingit rohkem, kui kulus nende ülalpidamiseks läbi sotsiaalsete teenuste (Dustmann, Frattini, 2013). Antud uuringust lähtudes võiks olla immigrantide näol tegemist

vitaalse võrgustikuga vananeva Euroopa majanduse püsimisel ja arendamisel. Euroopa Liidul seisab ees ülesanne, kuidas seda edukalt ja valutult teha. Vaja on terviklikku ja lõplikku lahendust.

Euroopa integratsiooni- ja immigratsioonipoliitika sai tõsise tagasilöögi 2015. aastal aset leidnud immigratsioonikriisi haripunktis. Peaaegu mõnikümmend aastat varem toimunud 1992. aasta kriis oleks võinud olla siinkohal õpetuseks. Tol korral võeti samuti immigrandid ilma suurema vastupanuta vastu, kuid olukord muutus kiiresti, kui suurim osa raskusest langes taaskord Saksamaa ja Skandinaavia õlule (Mudde 2016, 78). Tõsi küll, mõlemal korral on olnud tegemist kriisiga ainult seetõttu, et Euroopal polnud huvi ega tahtmist antud probleemiga tegeleda. Ressurss ja vahendid probleemi lahendamiseks olid mõlemal korral olemas. Emigreerumine Euroopasse, esiti Lääne- ja Põhja-Euroopa rikkamatesse regioonidesse, on toimunud aastakümneid pärast II maailmasõda. Peamiselt on olnud tegemist majanduspagulastega, kes otsivad paremat elujärge. Seega emigreeruti vaesemast Euroopa riigist rikkamasse Euroopa riiki. Selle tulemusel seadis näiteks Taani 2011. ja 2016. aastal sisse piirikontrolli, et tõkestada majanduspagulaste tungi riiki ja tõkestada kuritegevust (Euroopa Komisjon 2011). Selline otsus aga oli murettekitav kaupade ja teenuste liikumise ning turismisektori seisukohast. See on üks ilmekas näide, kuidas üksik riik tegutseb, silmas pidades oma isiklikke huve ning eirab Euroopa Liidu ettekirjutisi, ilma eriliste tagajärgedeta.

2015. aastal aset leidnud immigratsioonikriis oli suureks abiks parempopulistide populaarsusele. Tekkinud kriisiga tegelemine näitas taaskord, kuiõrd habras on Euroopa ühtne integratsioon ja solidaarsus. Pärast Süüria kodusõja lahvatamist 2011. aastal, mis tõi endaga kaasa enneolematult palju sõjapagulasi, tuli neid lisaks veel teistest kriisikolletest, nagu näiteks Eritrea, Somaalia, Afganistan ja veel paljudest teistest riikidest (Kotzur 2017, lk 34). Inimesi tuli palju ning nad tulid korraga, mistõttu ei suutnud Euroopa riigid eraldiseisvalt ega ühtse liiduna välja töötada raamistikku, mis kõigile võiks sobida. 1999. aastal loodi Euroopa ühine varjupaigasüsteem ehk CEAS (*Common European Asylum System*), mida on läbi aastate täiendatud uute määruste ja direktiividega, et tagada parimat võimalikku lahendust põgenike ümberjagamisel. (Euroopa Komisjon 2014) Antud süsteem ei ole töötanud oma ülesannete kõrguselt. Viimastena lisatud Dublini määrus ja Eurodac pidanuks siinkohal olema tubliks abimeheks, sest need töötati välja spetsiaalselt selle jaoks, et liikmesriigid oleks valmis võimalikult kiirelt ja ohutult vastu võtma sarnases olukorras tekkinud pagulasi ja põgenikke. Kahjuks ei olnud liikmesriikide survestamisel nendest määrustest ja ettevõtmistest abi ning tekkisid riigiti erinevad arusaamad ja põhimõtted.

Tekkis olukord, kus Euroopa Liidu ja isegi ÜRO ettekirjutistele löödi lihtsalt käega ning EL-i poolt välja pandud kvootidesse ei suhtunud kuigi tõsiselt.

Euroopa Liit on rohkem kui kahekümne aasta vältel ehitanud ja mehitanud kõige kõrgtehnoloogilisemat ja arenenumat piirikontrolli terve inimajaloo jooksul. Militariseeritud piirivalve merel ja maal, üle 400 000 politsei ja piirivalvuri moodustavad ühtse Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Ameti ehk Frontexi. See digatliseeritud megaandmebaasiga ja kõrgtehnoloogilise nuhkvaraga süsteem kaitseb Euroopa Liidu piiri, korraldab immigrantidele isikutuvastamisi, deporteerimisi jms (Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Amet 2004). Selline agentuur peaks olema ideaalne abinõu 2015. aastal tekkinud immigratsioonikriisi keerises. Tegelikult aga ei suutnud ükski agentuur ega riik tegutseda nõnda, et Euroopa tugev ja ühtne fassaad poleks kannatada saanud. Immigratsioonikriis kui selline ei tekkinud Euroopa Liidu liikmesriikide vähete ressursside pärast, selle taha ei jäänud midagi. Aastatel 2007 – 2013 paigutati Euroopa Komisjoni poolt varjupaiga-, rände- ja integratsioonifondi programmi 4 miljardit eurot, et tegeleda migratsioonivoogudega ja suuremahulise integratsiooniga liikmesriikides. Pool sellest summast kulus aktiivsele Schengeni viisaruumi piirikaitsele, tehnikale ning infrastruktuurile, et tagada toimiv piirikontroll Euroopa Liidu piiril. Kõigest 17% sellest summast paigutati protseduuridesse, mis tegelesid assüülitaotlejate vastuvõtmisega ja ümberpaigutamisega (Dinan 2017, 25). Selline jaotus annab aimdust Euroopa Liidu immigratsioonipoliitikast üldisemalt, kus suur osa ressurssidest on tegelikult immigrantide eemal hoidmisesse paigutatud ning ainult ligi viiendik on jäetud integratsiooni ja ümberpaigutamise teostamiseks. Lisaks sellele on viimase 20 aasta vältel parempopulistid propageerinud immigratsioonivastast võitlust kui võitlust kuritegevuse vastu.

2.4. Hirm põgenike ja immigrantide ehk „teistsuguste“ vastu

Immigrante peetakse parempopulistide poolt kurja juurteks, kes tulevad kellegi kodumaad lõhkuma ning ümber ehitama selle norme ja nägu. Siin sulanduvad ühtekokku tõelised ja näilised hirmud ning arusaadavalt on neist tugevamad just viimased. Erilise tähelepanu all on terrorism, tervis, julgeolek, töö, kultuur ja identiteet. Enamus migrantidest on põgenenud Euroopasse äärmusliku vaesuse ja sõdade eest, aga need põhjused üksi ei taga veel sissepääsu. Parempopulistlikud valitsused on otseselt assüülitaotluste heakskiitmise vastu ning rõhuvad üskmeelselt, et abi peaks algama kodukoha riigist. Seetõttu on sage illegaalne riiki sisenemine ja seal elamine, sest muudmoodi pole võimalik.

Väga populaarne tegevus parempopulistide jaoks on hirmu külvamine terrorismi ja identiteedi kadumise näol. Eriti teravalt muutus maailmas suhtumine islamisse ja moslemitesse pärast 2001. aasta katastroofi 9/11. Islamist ja moslemitest on saanud ajapikku läänemaailmas terrorismi nägu. Hirmu külvamine rahva seas ning numbrite kuvamine, mis tegelikkuses ei peegelda reaalsust, on olnud parempopulistide jaoks väga edukas. Tänu oskuslikule lobitööle ja propagandale kujutavad inimesed ette, et immigrante saabub asukohariiki hordide kaupa ning ilmselt on neid juba kohal sama palju. Lisaks sellele on enamasti ekslik arusaamine ja ettekujutus sellest, kui palju saab immigrant abi ja rahalist toetust antud askukohariigist. Enamasti kiputakse arvama, et need toetused ületavad mitmekordselt põliste kodanike toetuseid, mis tegelikkuses ei vasta tõele mitte üheski riigis (Mehta 2019). Näiteks arvasid prantslased aastal 2016, et iga kolmas inimene Prantsusmaal on moslem, kui tegelikkuses oli antud näitaja üks 13-st. Inglased ennustasid 2016. aasta avalikul küsitlusel, et moslemid moodustavad aastaks 2020 22% Ühendkuningriigi ühiskonnast, samal ajal kui ametlik näitaja oli 6% (Duncan 2016). Olenemata tegelikest väikestest numbritest, peetakse immigranti ja pagulast, esiti moslemit ja laiemalt islamit, parempopulistide poolt tihti kurja juurteks ning nende vastu proovitakse võidelda igasuguste vahenditega. Enamasti toimib populistide propaganda väga hästi vähem kindlustatud ja vähem haritud valge noormehe peal.

Seega soovitakse näha immigranti võimalikult enda sarnaselt, et tunda ennast võimalikult turvalisena. Näiteks keelas 2010. aastal Prantsusmaa senat häältega 246-1 islami näokatte kandmise, mis pidanuks aitama kõikidel paremini harmoonias elada. Selle keelu kiitis heaks ka Euroopa Inimõiguste Kohus aastal 2014. Belgia riik tuli välja sarnase keeluga aastal 2011, mis sarnaselt Prantsusmaa põhjendustele aitas kaasa inimeste integreerumisele (Rapacki, Znoykowicz-Wierzbicka 2017, 44). Parempopulistid on Euroopas üksmeelel, et kui immigrante ei suudeta eemal hoida, peavad nad võimalikult palju ja põhjalikult integreeruma kohaliku tava ja kultuuriga.

2.5. COVID – 19 mõju

Kriisid on parempopulismi edasiviiv jõud. Ühelt poolt on parempopulistlikud parteid osati koroonavastased ning ei ole midagi uut, kui nad tulevad välja mõne vandenõuteooria laadse väljaütlemisega. Märtsis 2020 väitis EKRE, et Reformierakond aitas viiruse levikule kaasa, et kukutada tollane valitsus (Wondreys, Mudde 2020). Tihtipeale suhtutakse Covid-19 pandeemiasse

nagu lihtsasse grippi ja alahinnatakse selle tõsidust. Lisaks sellele ei aita pandeemia vastu võitlemisel kaasa koroonavastased liikumised ja grupeeringud, kes enamasti on just parempopulistide valijaskond. Populistidel on väga hea tuua kriisis välja, kuidas eliidipõhine Euroopa Liit ei suuda kriisis toime tulla ega kaitsta oma rahvast. Kohati võis näha vastakaid väited ja etteheiteid mitteporempoolsetele valitsustele, kes reageerisid liialt aeglaselt ja saamatult, aga kui sisse viidi piirangud ja keelud, oli tegemist mittedemokraatlike ja rahvavaenulike ettevõtmistega. Enamus parempoolseid parteisid süüdisatb pandeemias immigratsiooni, ennekõike illegaalset immigratsiooni.

Olenemata sellest võib tõdeda, et parempoolsed parteid ja valitsused on olnud üldiselt oma ülesannete kõrgusel. 2020. aastal läbi viidud Cas Mudde ja Jakob Wondreysi uuringust selgub (*Ibid.*, 2020), et pandeemia vältel kaotas 31-st parempopulistlikust parteist 15 parteid vaid väikese osa oma populaarsusest. Ülejäänutest 5 parteid hoopiski kasvatasid oma populaarsust ning ülejäänud püsisid muutusteta. Antud uuringust selgub, et parempoolsed valitsused said pandeemiaga isegi paremini hakkama, kui võtta arvesse koroonajuhtumite arv ja surmad, seda eriti Kesk- ja Ida-Euroopas. Tegelikult on üldse väga raske üht või teist valitsust pandeemiaga võideldes milleski süüdistada, kuna tekkinud olukord maailmas on meie eluaja jooksul põhimõtteliselt pretsedenditu.

Rahvusvaheliselt on mõneti ebaausalt välja toodud, et parempopulistlikud riigid on oma nõrkused koroonakriisis paljastanud. Siinkohal võib välja tuua esiti Ameerika Ühendriikide poliitika ja endise presidendi. USA-s elab maailma elanikkonnast vaid 4,25%, aga seal on pea veerand kõikidest koroonajuhtumitest ja surmadest. Pandeemia vastu võitlemine on olnud pikk ja vaevaline protsess ning siinkohal on väga hea tuua parempopulistidel esile oma vaated ja arusaamad suletud piiridest ja immigratsioonivastasusest. Isegi väga liberaalsed riigid olid sunnitud sulgema oma piirid ja piirama inimeste liikumisvabadust, mis aitab normaliseerida piiride mehitamist. Lisaks sellele on hea võimalus EL-i vastasusele, kuna pandeemiga võitlemine on olnud vaevaline ja kohati ebaselgete suunitlustega (Quent 2020). Usutakse, et riiklikul tasandil saaksid riigid sellega paremini hakkama, kuid sellegipoolest ootavad kõik riigid eranditult Euroopa Liidult rahalist abi majandusega toimetulekuks. Vaadeldes riike, kus valitseb parempoolne valitsus, on pandeemia soodustanud valitsuse võimuhaarde laienemist. Näiteks Ungaris oli see väga hea võimalus viia sisse senisest veelgi autoritaarsem riigikord, ilma et sellest oleks tekkinud probleeme. (Rohac 2020) Sarnast tendentsi võib täheldada teisteski Euroopa riikides, kus valitseb väga parempopulistlikud erakonnad. Seda eriti olukorras, kus inimesed on eriolukorrast tingituna

pidanud loobuma oma tavapärastest õigustest. Siiski peame lootma, et uute äärmuslike seadusandluste vastuvõtmise puhul, on ennekõike tegemist ajutiste meetmetega pandeemia vastu võitlemisel. Enamus parempopuliste siiski demokraatia kadumist või asendamist autokraatiaga ei soovi.

3. Kuidas parempopulismi kiiret levikut ühiskonnas pidurdada?

Ühiskonnas aina enam kasvav ebavõrdsus ja sellega kaasnenud rahulolematuse on sillutanud teed arvestatavale parempopulismile üle terve Euroopa. Koos sellega on kõikuma löödud Euroopa Liidu ühtsus ja solidaarsus. Läbi parempopulistide propandamasina on üksikind muutunud nii üksteise kui kõikide teiste vastu, eriti immigrantide vastu, vihasemaks ja pealiskaudsemaks. Arutlenn antud peatükis mõningate võimaluste üle, mis aitaks taolist mõttelaadi ja parempopulismi üldiselt pidurdada. Kindlasti ei saa olema tegemist ühe ainsa valmiskampaaniaga, vaid tegemist on pika ja tööriikka protsessiga.

3.1. Parempopuliste tuleb võtta tõsiselt

Selge on see, et parempopulistid ei kao nii pea mitte kuhugi, nagu seda pikalt loodeti ning seetõttu vast ei võetudki esmapilgul midagi ette. Vastupidiselt on tekkinud vägagi tõsiseltvõetav vastane traditsioonilistele parteidele. Nagu juba mainitud, siis tänu aina suurenevale ebavõrdsusele ja kihistumisele Euroopas, on inimesed pööranud oma pilgud parempopulistide poole. Võib öelda, et tegemist on poliitilise appikarjega ühiskonnas, kuna rahvas tunneb ennast kõrvalejäetuna. Tundub nagu traditsionaalsed peavooluparteid ei aja enam asja rahva jaoks ning kogu süsteem on liialt keeruline ja läbipaistmatu.

Parempopulismiga võitlemiseks on vaja laskuda nendega diskussioonidesse ja avalikesse debattidesse, mida on võib-olla liialt palju välditud. Liialt kaua on loodetud selle peale, et tegemist on lühiajalise fenomeniga ning see läheb ise üle, kui seda ei torgita. Ei aita enam moraal rahvale ja nende süüdistamine, kui nad julgevad parempopulistide poolt hääletada, sest see annab vastupidise efekti. Rahvas pöördub parempopulistide poole, kuna tunnevad, et neid kuulatakse ja nende probleeme võetakse arvesse. Tänu erinevatele kriisidele viimastel dekaadidel on Euroopa Liidus kaotanud riigid oma enese mina ning liidust on saanud väga tehnokraatiline ühendus, mis oli kindlasti lühiajaliselt kriisidega võitlemiseks väga efektiivne ja vajalik. Küll aga pikemas perspektiivis on kogu Euroopa Liidu mehhanismid muutunud väga keerukaks ning riigid peavad

vastu võtma pidevalt erinevaid regulatsioone, mis on uuristanud legitiimist ja koondanud palju võimu Brüsseli eliidile, kelle vastu parempopulism soovib võidelda. Seega on tarvis muuta poliitika ajamine rohkem rahvalähedasemaks, et kaasata ühiskonda kaasa rääkima kriitistel teemadel nagu seda on immigratsioon, Euroopa integreerimine, sotsiaalne ebavõrdsus ning kultuuri ja identiteedi kadumine, mis on muutnud rahva ärevaks. Parempopulistidele on tarvis vastu astuda fundamentaalsete vastuste ja lahendustega, sest siiani kontrollivad just parempopulistid diskussiooni antud teemadel. Rahvast on tarvis valgustada antud küsimustes teistsuguste vaadete ja aruteluga. Ühiskond tuleb kaasata aktiivselt arutellu, et nad tunneks end täisväärtuslike Euroopa Liidu elanikena (Hillebrand 2014). Tänu sellele, et Euroopa Liit on muutunud liiga rahvakaugeks ja eliidipõhiseks ühenduseks, tunneb osa rahvast end mahajäetuna ning ei usuta enam hüvedesse, mida ühtne Euroopa Liit pakkuma peaks. Seetõttu on hakatud abi ja vastuseid otsima mujalt, kelleks on parempopulistid. Viimane aeg on tegutseda ja näidata rahvale, et traditsioonilistel demokraatlikel peavooluparteidel on pakkuda vastuseid, sest parempopulistide näol on täna tegemist väga arvestatava jõuga ning neid ei saa eirata.

3.2. Ühiskonda on vaja kaasata paremini igapäevapoliitikasse

Näiteks maapiirkonnad üle Euroopa Liidu on jäänud neoliberalismi ajastul liiga tahaplaanile. Tänu sellele on tekkinud maapiirkondades inimestel tunne, et neid on unustatud või lihtsalt kõrvale heidetud. Eriti teravalt näeb sellist tendentsi Euroopa põllumeeste najal, keda on jäänud viimasel kümnendil pea kolmandiku võrra vähemaks, hõivates Euroopa tööturust vaid 5 miljonit töökohta. Põllumajanduses on palju liikunud massiivsete korporatsioonide kätte, kellel on vahendid ja võim igapäevapoliitikas kaasa rääkida. Selle taustal jäävad tahaplaanile väikeettevõtted ja maainimesed, kellel pole lihtsalt sellist võrgustikku ega vahendeid, et võistelda korporatsioonidega. Seetõttu võib täheldada maapiirkondades leiget huvi ja valimisaktiivsust ning just seal on hirm immigrantide, identiteedi kadumise ja globaliseerumise ees (Mamonova 2020). Selle on ära tabanud parempopulistid, kes neid kuulavad ja antud probleeme kõnetada oskavad. Siis pole ka ime, miks nende poliitilised vaated ja vastused on nõnda hästi vastu võetud. Inimestel on tekkinud tunne, et keegi kuulab ja hoolib nende probleemidest. Seda sama oleks vaja teha nüüd traditsioonilistel ja demokraatlikel parteidel, et oleks lootust tagasi võita rahva poolehoid. Muidugi on selleks tarvis teha kõvasti lobitööd ning ennekõike peaks olema Euroopa Liidul reaalne huvi meie põllumeeste ja maapiirkondade jätkusuutlikkuse tagamises.

Tervet ühiskonda on tarvis poliitikasse kaasta – nii regionaalsel kui riiklikul tasandil, et inimesed tunneksid end osana Euroopast. Oluline on taastada Euroopa Liidu ühtsustunne ja solidaarsus, et edendada rahva heaolu, elukvaliteeti, tolerantset ühiskonda ja demokraatlikke väärtusi. On väga tähtis, et traditsionaalsed demokraatlikud parteid kaasaksid kohalikul tasandil rahvast diskussioonidesse ja seletaksid, kuidas saab Euroopa ühtselt õitseda. Teha selgeks missugused hüved meile kõigile saadaval on ja milliste hüvede heaks me töötame. Lisaks sellele tuleb käsitleda parempopulistide euroskeptitsismi ja muid ülal nimetatuid probleeme avalikult, kaasates aruteludesse tervet ühiskonda (Ajayi *et al.* 2015). Selleks, et parempopulismi vastu võidelda, on vaja foorumeid ja arutelusid, mis annaks võimaluse pakkuda põletavatele küsimustele vastuseid traditsiooniliste demokraatlike parteide poolt. Liialt kaua on loodetud sellele, et parempopulism kui selline vaibub iseenesest. Vastupidiselt sellele on parempopulistid kasvatamas oma populaarsust, eriti nooremate valijate hulgas, kuna nad on suutnud suhestada ennast rahvaga ning rahvas tunneb, et neid kuulatakse ja nad on kaasatud oma tuleviku vormimisele kaasa rääkima

KOKKUVÕTE

Parempopulism kogub üle Euroopa üha enam ja enam tuure ning hetkeseisuga ei tundu sellele lõppu paistvat. Võib isegi väita, et tegemist on normaalse nähtusega ühiskonnas ja iseenesest parempopulism ei vaibu, nagu seda lootsid traditsioonilised peavooluparteid. Tänu sellele ei pööratud neile piisavalt tähelepanu ja loodeti, et antud fenomen põleb ereda leegiga kiirelt läbi. Vastupidiselt sellele leiavad nad hoopiski poolehoidu ja populaarsust rahva seas, kes viimasel ajal tunneb end Euroopa Liidus ja selle poliitikas kõrvalejäetuna.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada, kas tegemist on parempopulismi näol nüüdsest normaalse nähtusega ühiskonnas ja kas nendest on saanud uued peavooluparteid. Vaadelda parempopulismi edukuse põhilisi omadusi, mis on aidanud neil niivõrd hästi põimuda end igapäeva poliitikasse nõnda tugevalt ja saavutada taolist edu valimistel. Lisaks sellele vaatlen töös võimalikke variante, mis aitaks parempopulismi levikut pidurdada ning pöörata ühiskonna pilgud taaskord traditsiooniliste liberaalsete ja demokraatlike väärtuste poole, mis on võib-olla viimastel dekaadidel veidikene tuhmunud. Tõsi küll, sellele on kaasa aidanud traditsionaalsed parteid ise, kes on muutunud ajaga rahvakaugeks ja liiga eliidipõhiseks, seda eriti Euroopa Liidu tasandil.

Töö eesmärgi täitmiseks on kolm uurimisküsimust, mida lahati kvalitatiivse tekstide analüüsiga ning antud küsimustele saadi vastused. Esimene uurimusküsimus otsis vastust sellele, kas parempopulismist on saanud Euroopas uus peavoolupoliitika suund. Vaadeldes seda, kuidas parempopulistid on viimasel ajal meedias, poliitareenil, valimistel kohalikul tasandil ja Euroopa Parlamendis figureerinud, siis võib üsna kindlalt väita, et tegemist on kindlasti väga arvestatava jõuga poliitikas ning üha enam tundub, et tegemist on uue peavoolu trendiga poliitikas. Nagu töös selgub, on parempopulistide näol tegemist populaarsuselt kolmanda parteiga oma kodukoha riigis. See annab aimdust sellest, et parempopulistid on ennast tugevalt Euroopa ühiskonda kinnitanud ning ei tundu hetkel kuidagi, et see trend võiks iseenesest lakata. Parempopulistid löövad uusi rekordeid nii kohalikel kui Euroopa Parlamendi valimistel ning üha enam võib näha, kuidas suudetakse luua ühtsemaid ja samade põhimõtetega koalitsioone. Parempopuliste leidus Euroopa

Parlamendis ammu, aga enamasti jagunesid nad harali üle terve parlamendi ega moodustunud ühtset tervikut, kes oleks jagunud enamuses samu väärtusi ja vaateid. Veel tänagi on näha, kuidas hääletamisel on parempopulistide konsensus traditsiooniliste parteidega võrreldes 15% - 20% madalam, aga see number on jõudsalt kasvamas. Olgugi, et tegemist on täna opositsioonileeriga, on siiski tegemist väga arvestatava vastasega Euroopa Parlamendis.

Töö teine küsimus keskendub parempopulismi peamistele põhjustele, mis on aidanud neil niivõrd hästi end ühiskonnas nähtavaks ja väga aktuaalseks teha. Töös toodi välja peamisteks põhjusteks erinevad kriisid, euroskeptitsism, sotsiaalne ebavõrdsus, immigratsioon ja integratsioon, tehnokraatiline Euroopa Liit, mis on läbipaistmatu, rahvakauge ja liiga eliidipõhine organisatsioon. Selget nihkumist parempopulismi poole võis märgata pärast globaalset finantskriisi, mis laastas Euroopat tugevalt. Pärast üldist majanduse taastumist ei taastunud aga sotsiaalne ebavõrdsus ja heaolu, mida Euroopa rahvas oleks oodanud. Seetõttu hakkas üha enam kasvama ebakindlus, tõrjutuse tunne ja irratsionaalne viha immigrantide vastu, kes võiks niigi väheseks jäänud heaolust lõviosa võtta. Need põhjused kõik koos on viinud rahva otsima vastuseid mujalt, kui seda on senini tehtud ning selleks on osutunud parempopulistid. Viimased oskavad rahva rahulolematust filigraanselt ära kasutada, külvates selleks hirmu võõra ja teistsuguse ees ja kes soovivad reformeerida eliidipõhist Euroopa Liitu nii, et Euroopa oleks eurooplaste oma koos kõigi selle hüvedega.

Töö kolmas küsimus uuris võimalusi, mida saaksid ja võiskid traditsioonilised liberaalsed ja demokraatlikud parteid ette võtta, et pidurdada parempopulismi levikut ning taastada eurooplaste usk Euroopa Liitu ja tolle ühtsusesse. Esiteks peavad hakkama kõik traditsioonilised parteid suhtuma parempopulistidesse kui tõsiseltvõetavatesse jõududesse ning vajalik on laskuda diskussioonidesse ja debatidesse, et pakkuda fundamentaalseid lahendusi ja vastuseid probleemidele. Liiga kaua on kõrvalt manitsetud ja moraali loetud nii parempopulistidele kui nende valijatele, kuid vaja on tegutseda. Vaja on luua avalike foorumeid ja arutelusid, kus oleks võimalik kaasata võimalikult palju ühiskonda, et pakkuda omalt poolt vastuseid põletavatele küsimustele nagu seda teevad edukalt parempopulistid. Lisaks sellele on vaja üleüldiselt kaasta rahvast nii kohalikul kui riiklikul tasandil poliitikasse, et rahvas tunneks end tõeliselt Euroopa Liidu kodanikena, kelle heaks poliitkat tehakse. Ajapikku on saanud Euroopa Liidust liialt tehnokraatiline ühendus, mis on jäänud rahvakaugeks ning keerukaks mehhanismiks.

SUMMARY

RIGHT-WING POPULISM BECOMING A NORMAL PHENOMENON IN EUROPEAN MAINSTREAM POLITICS

Kristjan Kokk

The goal of this study is to evaluate whether it is a normal phenomenon in the mainstream politics that right-wing populism is becoming more and more popular all around the world, especially in the European Union. It really seems to be that as of today the right-wing populists are among the very popular and mainstream politics.

The purpose of this study is to find out if right-wing populism is the new point of view in mainstream politics. The author of the study is using qualitative text analysis in order to find out why right-wing populism has seen so vast popularity increase in past decades and what are some key factors that have proven to work so great for them. After researching these issues and key factors I am providing a couple of possibilities that could help to subdue the spreading of right-wing populism all over Europe.

In order to fill the research aim, the author has raised the following research questions:

1. Is right-wing populism the new popular mainstream politics?
2. What are the key factors that have fueled the right wing-populism in Europe?
3. What can be done in order to slow down the rapid growth of the right-wing populism

In order to get to the bottom of these questions the author has used different web based sources, such as articles, interviews, research papers and a collection of books in his qualitative text analysis and has come to the conclusions given below.

This study shows that right-wing populism is indeed very popular among many European countries and the same trend can be seen all over the world. Right-wing populists are doing greater than ever before after the second world war, both domestically and in the European Parliament. It is

becoming a common thing for right-wing populists to be in the coalition or at least form a solid opposition in a given European country. The very same applies to Estonia, where right-wing populists were in a coalition until recently. Although EKRE is not in the coalition at the moment, they most likely will have a strong turnout in the coming elections. The normalization of right-wing populism is growing at a worrying state and it does not seem to end any time soon. It is fueled endlessly by the media, fear against „the others“, dissatisfaction towards European Union and the growing gap between the people and the so called “elite”. Recent crises and policy making in order to fight these crises off have resulted in some what technocratic European Union whose regulations and law making is above the understanding of the common people. Understandably these measures have all been purpose-based and needed, but this has also resulted in a way that people do not feel that they play any role in the decision making which makes them distant and disgruntled towards the politicians both local and in European Parliament.

Drastic measures must be taken in order to slow down or even more, reverse the current flow of events and the rise of right-wing populism in the EU. It seems that Europeans are generally afraid about their future and wellbeing. People are feeling that the multiculturalism and globalisation are making things even worse for them, because it seems that the politicians are more worried about corporations and the constant moneyflow than the people of the EU. Irrational fears and hatred must be met with enlightened forums and discussions by traditional democratic and liberal parties. It is imperative that right-wing populist views and stand points are challenged. Old mainstream parties must actively engage in most heated topics and questions like immigration and euroscepticism and offer fundamental solutions to these issues. At the moment the topics have been solely dominated by the right-wing populists. Furthermore old mainstream parties have an important task at hand to win back people’s trust and belief in them. People want to feel again that the politics is meant for them and their future. Society must be included into discussions at all levels possible in order to regain their trust and vote. Too long have been waited that the right-wing populism will fade away itself. It has been apparent for a long time now, that the populists are here to stay.

Keywords: right-wing populism, immigration crisis, integration, euroscepticism, finance crisis, Covid-19 pandemic

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- Banks, M. (2019). *New 73-strong far right grouping formed in European Parliament*. Kättesaadav: <https://www.theparliamentmagazine.eu/news/article/new-73strong-far-right-grouping-formed-in-european-parliament>, 20. märts 2021.
- Bergmann, E. (2020). *The Second Wave: The Collapse of Communism and 9/11*. Kättesaadav: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-41773-4_4#Sec2, 20. märts 2021.
- Evans, S. (2013). *Stockholm riots throw spotlight on Swedish inequality*. Kättesaadav: <https://www.bbc.com/news/world-europe-22650267>, 04. Mai 2021.
- Cavegn, D. (2019). *Number of refugees in Estonian centres shrinks to 47*. Kättesaadav: <https://news.err.ee/907305/number-of-refugees-in-estonian-centres-shrinks-to-47>, 20. märts 2021.
- Chorr, K. (2018). *Income inequality, financial crisis and the rise of Europe's far right*. Kättesaadav: <https://www.france24.com/en/20181116-income-inequality-financial-crisis-economic-uncertainty-rise-far-right-europe-austerity>, 29. märts 2021.
- Dinan, D. (2018). Understanding European Union governance: Political challenges of the integration Project. Grimmel, A. (toim), *The Crisis of the European Union: Challenges, Analyses, Solutions* (13-25). New York, USA: Routledge
- Duncan, P. (2016). *Europeans greatly overestimate Muslim population, poll shows*. Kättesaadav: <https://www.theguardian.com/society/datablog/2016/dec/13/europeans-massively-overestimate-muslim-population-poll-shows>, 29. märts 2021.
- Dustmatnn, C., Frattini, T. (2013). *The Fiscal Effects of Immigration to the UK*. Kättesaadav: https://www.cream-migration.org/publ_uploads/CDP_22_13.pdf, 28. märts 2021.
- Eggert, K. (2019). *Rise of Estonia's populist right sends journalist packing*. Kättesaadav: <https://www.dw.com/en/rise-of-estonias-populist-right-sends-journalists-packing/a-49376584>, 29. märts 2021.
- Ehand, E., Kaldre, P. (2020). „Välisilm“ tegi tagasivaate EL-i solidaarsusele koroonakriisis. Kättesaadav: <https://www.err.ee/1215316/valisilm-tegi-tagasivaate-el-i-solidaarsusele-koroonakriisis>, 20. märts 2021.
- Euroopa Komisjon. Euroopa ühine varjupaigasüsteem. (2014). Kättesaadav: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/docs/ceas-factsheets/ceas_factsheet_et.pdf, 20. märts 2021.

- Euroopa Ülemkogu. *Euroopa solidaarsus tegudes*. (2021) Kättesaadav: <https://www.consilium.europa.eu/et/policies/coronavirus/european-solidarity-in-action/>, 20. märts 2021.
- European Commission. Common European Asylum System. (1999). Kättesaadav: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum_en, 20. märts 2021.
- European Commission. Persistent concerns about Danish border measures – European Commission to intensify monitoring. (2011) Kättesaadav: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_11_518, 20. märts 2021.
- European Stability Mechanism. (2012) Kättesaadav: <https://www.esm.europa.eu/>, 20. märts 2021.
- Funke, M., Trebesch, C. (2017). *Financial Crises and the Populist Right*. Kättesaadav: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/181253/1/dice-report-2017-4-5000000000853.pdf>, 29. märts 2021.
- Frontex. European Border and Coast Guard Agency. (2004) Kättesaadav: <https://frontex.europa.eu/we-support/european-cooperation-on-coast-guard-functions/>, 20. märts 2021.
- Gehrke, L (2021). *Germany records highest level of right-wing extremist crime in 20 years*. Kättesaadav: <https://www.politico.eu/article/germany-records-highest-level-of-right-wing-extremist-crimes-in-20-years/>, 04. mai 2021.
- Hillebrand, E. (2014). *Right Wing Populism in Europe – How do we Respond?* Kättesaadav: http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/10756.pdf?fbclid=IwAR2R-3GsoByMfMamvnS0iCDtpVxtbG9sY5ArY0Oe1E0OEEtnANmI7Kf_Jao, 30. märts 2021.
- Jakobson, M-L. (2012). *Populism in the Baltic States*. Kättesaadav: https://oef.org.ee/fileadmin/media/valjaanded/uuringud/Populism_research_report.pdf, 04. mai 2021.
- Jonge, L. (2019). *Don't mainstream the far right*. Kättesaadav: <https://www.politico.eu/article/dont-mainstream-the-far-right-gotz-kubitschek-viktor-orban/>, 20. märts 2021.
- Kasekamp, A. (2015). *Fascism by Popular Initiative: The Rise And Fall of the Vaps Movement in Estonia*. Kättesaadav: <https://cyberleninka.org/article/n/1326713/viewer>, 04. mai 2021.
- Kotzur, M. (2018). Europe's unfinished community of law: Legal challenges of the integration Project. Grimm, A. (toim), *The Crisis of the European Union: Challenges, Analyses, Solutions* (26-40). New York, USA: Routledge
- Krjukov, A. (2021). *Varro Vooglaid: ideaalis võiks olla abielu Eestis lahutamatu*. Kättesaadav: <https://www.err.ee/1608201925/varro-vooglaid-ideaalis-voiks-abieliu-olla-eestis-lahutamatu>, 07. mai 2021.

- MacDowall, A. (2021). *Estonia Turns the Page on Its Flirtation With the Far-Right EKRE*. Kättesaadav: <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/29448/after-its-flirtation-with-the-far-right-ekre-estonia-turns-the-page>, 20. märts 2021.
- Mcdonnel, D., Werner, A. (2019). *International Populism* (1 ed.). London, United Kingdom: C. Hurst & Co. Ltd.,
- MacMaster, N. (2001) *Racism in Europe* (1 ed.). New York, USA: Palgrave
- Mamonova, N. (2020). *Understanding, resisting and building alternatives to right-wing politics in the countryside*. Kättesaadav: <https://www.tni.org/en/article/alternatives-to-right-wing-politics-in-the-countryside>, 29. märts 2021.
- Mehta, S. (2019). *Immigration panic: how the west fell for manufactured rage*. Kättesaadav: <https://www.theguardian.com/uk-news/2019/aug/27/immigration-panic-how-the-west-fell-for-manufactured-rage>, 29. märts 2021.
- Molloy, D. (2018). *What is populism, and what does the term actually mean?* Kättesaadav: <https://www.bbc.com/news/world-43301423>, 29. märts 2021.
- Mudde, C. (2016). *On Extremism and Democracy in Europe* (1 ed.). New York, USA: Routledge
- Mudde, C. (2019). *The Far Right Today* (1 ed.). Cambridge, United Kingdom: Polity Press
- Oll, M. (2015). Study: *What do Estonians think of migrants*. Kättesaadav: <https://news.err.ee/117228/study-what-do-estonians-think-of-migrants>, 20. märts 2021.
- Padar, A. (2020). *Uuring: pooled eestlased ei oota Eestisse elama teisest rahvusest või rassist inimesi*. Kättesaadav: <https://novaator.err.ee/1099581/uuring-pooled-eestlased-ei-oota-eestisse-elama-teisest-rahvusest-voi-rassist-inimesi>, 20. märts 2021.
- Quent, M. (2020). *Losers in the crisis? Europe's radical right wing in the COVID-19 pandemic*. Kättesaadav: <https://revistaidees.cat/en/losers-in-the-crisis-europes-radical-right-wing-in-the-covid-19-pandemic/#notes-group-00>, 20. märts 2021.
- Rohac, D. (2020) *Opinion: Hungary's prime minister is using the virus to make an authoritarian power grab*. Kättesaadav: <https://www.washingtonpost.com/opinions/2020/03/25/hungarys-prime-minister-is-using-virus-make-an-authoritarian-power-grab/>, 30. märts 2021.
- Scott, M. (2017). Migration and integration. Isaacs, S. (toim), *European Social Problems* (33-47). New York, USA: Routledge
- Teder, M. (2013). *Martin Helme soovitus immigratsioonipoliitikas: Kui on must, näita ust!* Kättesaadav: <https://www.postimees.ee/1252028/martin-helme-soovitus-immigratsioonipoliitikaks-kui-on-must-naita-ust>, 20. märts 2021.

- Toomepuu, J. (2013). *Jüri Toomepuu: Nii Põhjalikult kui Mart Laar ei ole rahvast petnud ükski järgnev valitsus*. Kättesaadav: <https://www.vorumaateataja.ee/koik-uudised/elu-ja-kultuur/2373-jueri-toomepuu-nii-pohjalikult-kui-mart-laar-ei-ole-rahvast-petnud-uekski-jaergnev-valitsus>, 04. mai 2021.
- Veebel, V. (2019). *The Rise of Right-Wing Populists in Estonia*. Kättesaadav: <https://www.fpri.org/article/2019/07/the-rise-of-right-wing-populists-in-estonia/>, 20. märts 2021.
- Whyte, A. (2020). *Population minister: Foreign immigration at worrying levels*. Kättesaadav: <https://news.err.ee/1025699/population-minister-foreign-immigration-at-worrying-levels>, 20. märts 2021.
- Wodak, R. (2021). *The Politics of Fear: The Shameless normalization of far-right discourse* (2nd ed.). London: SAGE
- Wodak, R., Khosravini M., Mral B. (2013). *Right-Wing Populism in Europe: Politics and Discourse*. (1st ed.). London: Bloomsbury Publishing Plc
- Wondreys, J., Mudde, C. (2020). *Victims of the Pandemic? European Far-Right Parties and COVID-19*. Kättesaadav: https://www.researchgate.net/publication/346325173_Victims_of_the_Pandemic_European_Far-Right_Parties_and_COVID-19#pf16, 20. märts 2021.

Lisad

Lisa 1. Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina, Kristjan Kokk, 20.02.1992

1. annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Parempopulismi tõus peavoolupoliitikasse Euroopas

mille juhendaja on Peeter Mürsepp,

1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh TalTechi raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks TalTechi veebikeskkonna kaudu, sealhulgas TalTechi raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

¹*Lihtlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil*